

kraja uvelike dovršena prije više desetljeća, na život i svakodnevicu raških naraštaja od sredine stoljeća naovamo moralo se odraziti slabljenje te konačno dokidanje eksploatacije ugljena u čitavoj istočnoj Istri, kao i posustajanje brojnih industrijskih grana u najnovije doba. Povijest zgrada je napisana i opisana, na obuhvatni prikaz života u njima valjda neće trebati dugo čekati.

Mihovil Dabo

Ivan Žagar – Bojan Horvat – Željko Cetina – Luka Tidić, *Turizam Novigrada. Povijesni razvoj novigradskog turizma od 19. stoljeća do danas / Il turismo a Cittanova. Lo sviluppo storico del turismo a Cittanova dal XIX secolo ad oggi*, Novigrad – Cittanova: Grad Novigrad – Cittanova, 2019., 191 str.

Dvojezična monografija *Turizam Novigrada – Il turismo a Cittanova* donosi sintezu povijesti novigradskoga turizma i najbliže okolice od druge polovice 19. stoljeća do danas istražujući kako se turizam razvijao te kako je utjecao na opći razvoj novigradskoga kraja. U stvaranju knjige sudjelovala su četiri autora: Bojan Horvat je obradio razdoblje od prvih pojava toga fenomena u 19. stoljeću do konca 60-ih godina 20. stoljeća, Željko Cetina sedamdesete i osamdesete, uključujući i ljetnu sezonu 1991., Luka Tidić turizam od sezone 1992. do 2017., a Ivan Žagar infrastrukturne preduvjete i općenito pitanja razvoja turizma u regiji, opće napomene za međuratno razdoblje te one za razdoblje obnove turizma nakon Drugoga svjetskog rata, kao i pojedine činjenice za svako od navedenih razdoblja te je napisao uvodne napomene i zaključak. Knjiga je podijeljena na četiri poglavlja, a tekst je popraćen mnogobrojnim fotografijama i razglednicama (*kartolinama*) iz arhivske građe, tiska i privatnih zbirki.

„Uvod / Introduzione“ (6-19) sastoji se od dviju cjelina. Prvo dio „Tema, prostor, vrijeme / Il tema, il luogo, il tempo“ (6-10) piše Ivan Žagar te se osvrće se na literaturu koja je rabljena u pisanju ove monografije, navodeći da su uz opću literaturu koja se bavi poviješću turizma u radu korišteni arhiva Grada Novigrada, Turističke zajednice Grada Novigrada, kao i arhiva poduzeća Laguna Novigrad d.d., glasila poput *Glasa Istre*, *Glasa Novigrada*, *Novigradskoga lista*, *Plave lagune* i *Porečkoga glasnika*, a konzultirani su i doku-

menti iz Arhiva Jugoslavije u Beogradu. Posebnu težinu imaju usmena svjedočanstva koja su dali živi svjedoci i arhitekti razvoja novigradskoga turizma. U nastavku uvodnoga dijela slijedi „Kratki pregled povijesti Novigrada / Breve panoramica della storia di Cittanova“ (11-18), gdje je prikazan kratak pregled novigradske povijesti od prapovijesti do uspostave samostalne Republike Hrvatske. Autor također sumarno nabraja i najvažnije eksponate bogate kulturne, povijesne i spomeničke baštine, poput gradskih zidina, crkve sv. Pelagija i sv. Maksima te samostana i posjeda u Dajli.

Prvo poglavlje, „Pod austrougarskom krunom / Sotto la corona austro-ungarica“ (20-27), donosi pregled općih uvjeta koji su pridonijeli tomu da se Novigrad počne razvijati kao turističko odredište, poput prometne infrastrukture, odnosno povezivanja s tada najvažnijim središtima Dvojne Monarhije, bilo pomorskim (parobrodske linije) ili kopnenim putom (željeznica). U tom su razdoblju učestali gosti iz Mađarske i Češke te Maribora, Sarajeva i Boke kotorske. Ipak, najviše je razglednica poslano u Kopar i Trst, što nam pokazuje da je Novigrad najčešće bio odredište kratkih jednodnevnih izleta stanovnika većih okolnih gradova. U tom razdoblju Novigrad dobiva prve smještajne kapacitete, prvi se put spominje u turističkoj literaturi toga vremena, a ima i poštanski ured, telefon, ljekarnu i liječnika. Kao zanimljivu crticu autor napominje da grad tijekom lipnja 1910. posjećuje i prijestolonasljednik Franjo Ferdinand.

Razdoblje između dva svjetska rata obrađeno je u poglavlju „Talijanska uprava – L'amministrazione italiana“ (28-33). U međuratnom razdoblju Novigrad je malo mjesto koje uglavnom živi od poljoprivrede i ribarstva uz blage naznake turističke privrede. To je doba bez većih ulaganja u infrastrukturu, tijekom kojega nije sagrađen nijedan veći i važniji hotelski ili ugostiteljski objekt. Loše socijalno stanje nakon Velikoga rata, kao i tridesete godine obilježene gospodarskom krizom, promjena granica i prometnih pravaca pridonijeli su stagnaciji turističkih aktivnosti u tom periodu, ističe Horvat.

„Pod Jugoslavijom – ekspanzija masovnog turizma / Sotto il governo jugoslavo – La diffusione del turismo di massa“ (34-123) naslov je trećega poglavlja knjige. Podijeljeno je na devet potpoglavlja i obrađuje najvažnije aspekte novigradskoga turizma od 1945. do početka Domovinskoga rata. Treba imati na umu da je Novigrad službeno pripojen Jugoslaviji tek Londonskim memorandumom 1954. godine. Tijekom 50-ih godina 20. stoljeća dolazi do zaokreta u kreiranju turističke politike pa država širokom paletom poticaja nastoji

stimulirati razvoj domaćega turizma naglašenoga socijalnoga predznaka, ali sve učestalije i onoga inozemnog. Neposredno nakon rata glavnu uzdanicu novigradskoga turizma čine radnička odmarališta, koje su osnivala uglavnom slovenska poduzeća. Napravljeni su i prvi veći zahvati na izgradnji vodovodne mreže, elektrifikaciji i uljepšavanju mjesta. Nakon prva dva potpoglavlja, „Obnova novigradskog turizma 1950-ih / La ripresa del turismo a Cittanova negli anni Cinquanta“ (42-45) i „Turističko društvo i prvi smještajni kapaciteti / La società turistica e la capacità ricettiva iniziale“ (46-53), koja iznose pregled turističkih zbivanja nakon Drugoga svjetskog rata, slijede potpoglavlja „O razvoju masovnog turizma u Novigradu 1960-ih / Lo sviluppo del turismo di massa nella Cittanova degli anni Sessanta“ (53-74), a posebno se potpoglavlje „Pod Plavom lagunom 1970-ih / Sotto l'amministrazione della Plava laguna negli anni Settanta“ (75-94) dotiče novigradskoga turizma 70-ih godina 20. stoljeća, kada novigradski turistički kapaciteti prelaze pod upravu porečke Plave lagune. Nedostatak kvalitetne i stalne vodoopskrbe, njezina ravnomjernoga korištenja i opskrbljivanje stanovništva tijekom ljetnih mjeseci, kao i nedostaci u brojnosti i kvaliteti radne snage obrađeni su u potpoglavlju „Vodoopskrba i sezonska radna snaga / L'approvvigionamento idrico e i lavoratori stagionali“ (95-97).

Goste je trebalo i zabaviti pa od 1963. kreću Ribarske večeri, pučka fešta koja se tradicionalno održava 28. kolovoza, na dan sv. Pelagija, što je obrađeno u potpoglavlju „Ribarske večeri / Le serate dei Pescatori“ (98-101). Nakon raspada Jugoslavije manifestacija se održava pod nazivom Fešta sv. Pelagija. Slijede potpoglavlja „Vikend naselja Karpinjan, Dajla i Mareda / Villaggi turistici: Carpignano, Daila e Mareda“ (101-107) o okolnostima izgradnje tih naselja te „Prvi rekordi novigradskog turizma 1980-ih / I primi record per il turismo a Cittanova negli anni Ottanta“ (108-119), potpoglavlje iz kojega valja izdvojiti podatak da je 1987. Novigrad ostvario najuspješniju sezonu dotad sa 134 413 gostiju uz 1 122 041 noćenja. Ti će brojevi biti dostignuti tek u zadnjih nekoliko sezona. Uzlet novigradskoga, ali i hrvatskoga turizma naprasno je prekinut početkom Domovinskoga rata, što je obrađeno u potpoglavlju „Na prijelazu u 1990-e / Il passaggio agli anni Novanta“ (120-123).

Posljednje poglavlje „U Republici Hrvatskoj – novi iskorak u razvoju modernog turizma / Nella Repubblica di Croazia – un nuovo sviluppo del turismo contemporaneo“ (124-171) sastoji se od nekoliko potpoglavlja. Prvo je „Turizam Novigrada 1990-ih i 2000-ih / Il turismo a Cittanova negli anni

Novanta e Duemila“ (130–152). Nakon početnih problema tijekom 90-ih godina 20. stoljeća, kada je ponovno provedena reorganizacija turističke hijerarhije u Hrvatskoj (tako je, između ostalih, 1992. osnovana Turistička zajednica mjesta Novigrad, od 1998. Turistička zajednica Grada Novigrada) i zbri-njavanja izbjeglica i prognanika, Novigrad se stalnim ulaganjima ponajviše u infrastrukturu, ali i izgradnjom Istarskoga ipsilona te popratnih sadržaja, poput Istralandije, ponovno vraća na staze slave iz 80-ih godina pa 2017. bilježi rekordnu godinu po broju gostiju i noćenja, o čemu sumarno govori posljed-nje poglavlje „Hotelski kapaciteti, privatni smještaj, ugostiteljstvo / Capacità ricettiva delle strutture alberghiere, alloggi presso abitazioni private, ristora-zione“ (153–160). Konačno 2014. osvaja prvo mjesto za najbolju srednju desti-naciju na Jadranu. Slijede potpoglavlja „Kamping turizam / I campeggi“ (160–165), „Nautički turizam / Il turismo nautico“ (165–169) i „Turističke nagrade / Premi e riconoscimenti“ (170–171). Turistička zajednica i Grad Novigrad dobitnici su niza priznanja kojima su valorizirani rad i trud svih sudionika turističkoga sektora. Slijedi „Završna riječ / Epilogo“ (172–177), u sklopu koje autori donose lentu vremena s najvažnijim događajima u povijesti novigrad-skoga turizma od 1844., tablicu s brojem gostiju i noćenja za svaku sezonu počevši od 1957. te grafikon s postotkom gostiju prema zemljama podrijetla.

Posljednji dio monografije čine „Literatura i izvori / Bibliografia e fonti“ (178–180) i „Zasluzni za razvoj turizma Novigrada / Gli encomiabili pro-motori dello sviluppo turistico di Cittanova“ (181–183) s kratkim biografijama istaknutih osoba te „Bilješke / Note“ (184–191). Zaključno možemo reći da je monografija kratak prikaz povijesti Novigrada kroz turističku prizmu jer se dašak mnogobrojnih društveno-ekonomskih promjena u zadnjih stoljeće i četvrt ponajbolje može vidjeti i osjetiti upravo na tom području.

Igor Jovanović

Dani antifašizma u Opatiji: prvih deset godina (2010. – 2019.)

urednik Neven Šantić, Opatija: Udruga antifašističkih boraca i antifašista Grada Opatije, 2020., 159 str.

Zbornik *Dani antifašizma u Opatiji: prvih deset godina (2010. – 2019.)* donosi presjek događanja u prvom desetljeću Dana antifašizma u Opatiji (DAF), koji